

יג. קפדנותם של כהנים — תורשת משפחתית

אם אמנם עז פנים מראה על חשש פסול משפחה, אבל בכהנים היא תכונה משפחתית טהורה וכך אמרו: אמר ר' אלעזר אם ראית כהן בעזות מצח (פי' שהוא מגיב על דברים באופן רגיש עד כדי לריב) אל תהרהר אחריו (לחשוש שהוא ממשפחה פסולה) שני' (הושע ד') ועמך כמריבי כהן (קדושין ע' ב') כי זאת היא תכונת משפחת הכהנים. כדאי להביא כאן את דברי המהרש"א בח"א שם: ר"ל דמתוך יחוסו וחשיבותו של הכהן עומד הוא במריבה ואינו שותק, כיון שלפי דעתו מתוך חשיבותו אין ראוי לו לעבור על מדותיו. השהו: צורבא דרבנן דרתח אורייתא קא מרתחא ליה" (תענית ד' א') פרש"י, "מתוך תורתו הוא משים ללבו יותר משאר בני אדם וחייבים לדונו לכף זכות".

בנוגע להאופי הזה של הכהנים, נאמר גם במשנה שבת (קמ"ח ב'): מטילין חלשין (גורלות) על הקדשים (לחלק המנות בין הכהנים) ביום טוב אבל לא על המנות של חול ובגמרא: פשיטא? מהו דתימא הואיל וכתוב ועמך כמריבי כהן (רש"י, "ככהנים אלו שהם בעלי מריבה") ואפילו מנות דחול נמי (רש"י): גרשה להכהנים לפייס ביו"ט שלא יריבו" קמ"ל.

תכונה זו של הכהנים, הקפדנות, הכריחה לחז"ל לסדר גט מיוחד לכהן שבא להתגרש, שלא יגרש את אשתו בגט פשוט אלא ב"גט מקושר" (ב"ב ק"ס א') גט בצורה מיוחדת, כל שורה מקופלת ותפורת (ראה רשב"ם ובאנציקלופדיה התלמודית ערך גט, "מקושר"), משום שכל ריב בבית גרם להם לבוא לידי כעס ולגרש את נשותיהם, וכשהם נחים מרגום שוב אינם יכולים להתזיר את נשותיהם, לפיכך, תקנו לעשות גט מקושר שאינו נוח לכתוב מהר, כדי שבינתיים ינוח כעסם ויתפייסו. מכאן שגם הקפדנות היא תורשה אצל משפחת כהנים.

יד. תורשת תכונות טובות

מדה טובה מרובה ממדת פורענות" (יומא ע"ו א') ואם תכונות רעות עוברות בתורשה, בודאי

והיושר, בידוע לכל שהוא ממשפחת אברהם שיהיה כל טובות אלו וכענין שאמרו חכמי טבע "שטבע האב צפון בבניו".

בתורשת המדות מתעסק גם הוזהר חדש (רות עט): "והמלכים התחייבו להיות מזרע דוד, כדי שיהיו רחמנים ואכזרים, רחמנים מצד האב ואכזרים מצד האם, וזה צריך להיות כאחד".

יב. תורשה של מדות שליליות

כשהמלך שאול כעס על בנו יהונתן בגלל יחסיו עם דוד, כתוב: "ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות אתה (שמואל א', כ' ל') ובמפרשים: "מדת המרדות ירשת מאמך שגם היא העיזה בי פנים".

וראה ירושלמי קידושין (ד' י"א), "רוב ממזרים פקחים" ופי' הקרבן העדה, שהפקחות ירשו מן אבותיהם, שעלי-ידי רמאות פיתו נשים והצליחו להסתיר מעשיהם מבני אדם, על כן הבנים יורשים הערמומיות של אבותיהם.

כן מי שהוא עזות פנים, מגלה שהוא ממשפחה פסולה, שתכונה זו עברה לו בירושה (ראה קדושין ע' ב'). התנהגות לא טובה מראה לעתים קרובות, שגם אצל ההורים נמצא הפסול הזה, ראה פסחים (ג' ב'): בההוא כהן שאמר, "הגיעני כונב הלטאה מלחם הפנים", בדקו אחריו ומצאו בו שהוא פסול לכהונה. הבטוי הגס והיחס של זלזול בקדשים של הכהן הזה, גילו שהוא בא לא ממשפחת כהנים טהורה, אלא אותן המדות הן תורשה מהורים פסולי כהונה.

והשווה: "מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מר' אליעזר, הודע את ירושלים את תועבותיה" (יחזקאל יז) אמר לו ר"א, עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול" (מגילה כ"ה ב'). גם כאן המדה של חפוש ב"תועבות ירושלים", גילתה שהוא בעצמו בא ממשפחה פסולה, ראה רמב"ם (הל' א"ב י"ט י"ז וש"ע אבה"ע סי' ב'): "הפוסל את אחרים, משפחות או יחידים, חוששים לו שהוא בעצמו בא ממשפחה פסולה שכל הפוסל במומו פוסל". מכל זה מבואר איפוא שמדות פסולות ומגונות הן תוצאה של תורשה.

מלך הספר: יצא אברהם
למלך: הריג אלוים כ"ש
ויקריח - רבי הושע
ש וצ אלו - תל אביב
אחי הונתן הושע
למלך - י"ו

יא. תורשת תכונות ומדות

בענין זה מוצאים אנו שלושה סוגים: א) תורשה של תכונות אכזריות ורציחה, ב) מדות מגונות, ג) מדות טובות.

בנוגע לסוג הראשון של תכונות אכזריות, שנינו במכילתא: נגלה הקב"ה לבני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה? אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תרצח, אמרו לו, הלא ירושה היא שהורשנו מאבינו, "ועל חרבך תחיה" (מכילתא יתרו פ"ה), מכאן שרציחה היא מורשת לבני עשו מאביהם, שקשה להם להשתחרר ממנה.

בניגוד לתכונות רצחניות של בני עשו, הסגולות של בני ישראל הם: רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים (יבמות ע"ט א'), על כן כשראה דוד האכזריות של הגבעונים כלפי שאול, שלא רצו למחול להם, גזר דוד עליהם שלא לקבל מהם גרים ושלא יבואו בקהל ישראל (רמב"ם איסורי ביאה י"ב כ"ד). משום כך נגזר על "כל מי שיש בו אכזריות, שונא את הבריות ואינו גומל חסד, חוששים לו שמא מגבעונים הוא" (רמב"ם הל' א"ב י"ט י"ז וראה טור וש"ע אבה"ע סי' ב'), משום שמדות אלה מעידות שהן תורשת אבות.

החנוך (מצוה תצ"ח) מסביר בזה את הצו, "לא תוכל לתת עליך איש נכרי" וכותב: שורש המצוה ידוע, כי מהיות הממונה לראש צריך להיות מזרע שהם רחמנים בני רחמנים, כדי שירחם על העם ושלא להכביד עולם בשום דבר ויאהב האמת והצדק

טו. תורשת האומה הישראלית

אבי האומה — אברהם אבינו — השריש בבניו עד סוף כל הדורות ממדותיו מדות טובות ונאצלות, לב טוב, חסד ורחמים, אהבת ד' ואהבת האדם. עמד הוא גם בתפילה ותחנונים על אנשי סדום וראה מדרש רבה שם עה"פ אהבת צדק ותשנא רשע ע"כ משחך אלוקים וכו'. סגולות אלו הן סימני היכר של כל בני אברהם כי סימני ישראל עם קדוש הם: רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים ובהסתמך על תורשת אבות זו קבעו חז"ל: כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו. (ביצה ל"ב ב').